

Asia: VN/31220/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi - Muut rikosprosessin sujuvoittamistoimet (vaihe 2)

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Juristiliitto kannattaa lähtökohtaisesti ehdotettua muutosta yksityisoikeudellisten vaatimusten laajempaan selvittämiseen. On tarkoituksenmukaista, että esitutinnan painopiste säilyy epäillyn rikoksen selvittämisessä. Sujuvoittaminen ei kuitenkaan saa johtaa asianomistajan oikeussuojan heikentymiseen. Riskinä on kuitenkin selvitysvelvollisuuden siirtyminen tuomioistuinvaiheeseen, joka puolestaan vaikuttaa tuomioistuinmenettelyn kestoon pidentävästi.

Jotta asianomistajan oikeusturva ja tosiasiallinen mahdollisuus saada vahingonkorvausta säilyy, tulee rikosasiassa selvittää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ottaako syyttäjä yksityisoikeudellisen vaatimuksen ajaakseen. Tämä korostaa poliisin ja syyttäjän yhteistyön merkitystä esitutkintavaiheessa. Lisäksi asianomistajaa on informoitava asiasta ja mahdollisesta asianomistajan omasta vastuusta vaatimuksen ajamiseen mahdollisimman selkeästi ja ajoissa. Tämä mahdollistaa myös asianomistajan aikaisemman yhteydenoton oikeusaputoimistoon. Ehdotusta arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin asianomistajiin.

Lisäksi Juristiliitto pitää tärkeänä huolehtia menettelyjen yhdenmukaisuudesta. Käytännöt eivät saa eriytyä alueellisesti tai rikostyypeittäin tavalla, joka johtaisi asianomistajien eriarvoiseen kohteluun. Tämä lisää myös tarvetta poliisin ja syyttäjän yhteistyölle ja koulutuksen syventämiselle. Muutoksen yhdenvertaisuusvaikutuksia on myös syytä arvioida osana uudistusta systemaattisesti.

2. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus

Vaikka Juristiliitto tunnistaakin esityksen hyödyn suhteessa massaluonteisiin verkkohavaintoihin ja niiden kirjaamiseen, on rikosilmoitusten kirjaamiseen liittyvän viranomaisharkinnan laajentamiseen ilman riittäviä oikeusturvatakeita suhtauduttava varauksellisesti. Rikosilmoituksen kirjaamisvaiheella on keskeinen merkitys yksilön oikeuksien toteutumiselle, ja harkinnan lisääminen tässä vaiheessa sisältää periaatteellisia riskejä, jotka voivat heikentää oikeussuojan tosiasiallista saatavuutta.

Juristiliitto on aiemmin painottanut, että mikäli rikosilmoitusta ei kirjata rikosasiانا, tästä on aina tehtävä kirjallinen ja perusteltu päätös. Kirjallisen ratkaisun merkitys korostuu sekä yksittäisen asianosaisen oikeusturvan että menettelyn läpinäkyvyyden kannalta. Ilman kirjallista päätöstä asianomaisen mahdollisuudet arvioida ratkaisun asianmukaisuutta ja käyttää oikeussuojakeinoja jäävät tosiasiallisesti rajoitetuiksi.

Keskeistä on myös turvata tehokas muutoksenhakumahdollisuus. Menettelyn tulee mahdollistaa se, että asianosainen voi saattaa asian syyttäjän arvioitavaksi. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei rikosilmoituksen kirjaamisvaiheessa tapahtuva harkinta tosiasiallisesti murena esitutkinnan aloittamiskynnystä tai siirrä syytä epäillä kriteerin arviointia poliisiviranomaiselle ilman selkeää oikeudellista perustaa ja ohjausta.

Juristiliitto korostaa valtakunnallisesti yhdenmukaisen linjan merkitystä. Ilman selkeää ja yhtenäistä ohjeistusta sekä seurantaa harkinnan laajentaminen voi johtaa alueellisesti eriytyviin käytäntöihin, mikä puolestaan vaarantaa kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun. Rikosilmoituksen vastaanottamista koskevan harkinnan ei tule riippua yksittäisen viranomaisen tai toimipaikan toimintatavoista. Lisäksi unohtaa ei saa viranomaisen neuvonta- ja ohjausvelvoitetta tilanteessa, jossa rikosilmoitusta ei kirjata rikoksena.

3. Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Juristiliitto katsoo, että esitutkinnan toimittamatta jättämistä ja lopettamista koskevien toimivaltuuksien laajentaminen edellyttää huolellista tasapainottamista tehokkuustavoitteiden sekä syytetyn ja asianomistajan oikeusturvan välillä. Vaikka rikosprosessiketjun resurssihaasteet ovat todellisia ja tunnistettuja, tehokkuus ei saa muodostua itsenäiseksi perusteeksi ratkaisuille, jotka tosiasiallisesti kaventavat oikeusturvaa. Nyt esitetty merkitsee huomattavan suurta, periaatteellista muutosta rikosprosessista huolehtivien toimijoiden tehtävien jakoon.

Mikäli esitutkintaa jätetään toimittamatta tai se lopetetaan aiempaa useammin, korostuu päätösten perusteluvollisuuden merkitys. Ratkaisujen tulee olla selkeitä, huolellisesti dokumentoituja ja asianosaisille ymmärrettäviä. Perustelujen laatu on keskeistä sekä muutoksenhaun mahdollistamiseksi että luottamuksen säilyttämiseksi esitutkintaviranomaisten toimintaan. Erityistä huomiota tulee kiinnittää niihin tilanteisiin, joissa tutkintaa rajoitetaan vähäisyyden, tarkoituksettomuuden tai kustannusperusteiden nojalla, sillä näihin kategorioihin liittyy merkittäviä tulkinnanvaraisuuksia ja siten tarve yhtenäiselle ohjeistukselle.

Lausunnossa on lisäksi perusteltua tuoda esiin huoli siitä, että esitutkinnan rajoittamisesta ei saa muodostua käytännössä resurssienhallinnan välinettä. On vältettävä tilannetta, jossa rikoksia jätetään tutkimatta ensisijaisesti resurssisyistä, vaikka rikosoikeudelliset edellytykset esitutkinnan

toimittamiselle muutoin täyttyisivät. Esitutinnan rajaamisen tulee perustua oikeudelliseen kokonaisuarkintaan, ei järjestelmän kuormittuneisuuteen.

Tutkinnanjohtajan toimivallan laajentaminen korostaa myös tarvetta selkeälle työnjaolle poliisin ja syyttäjän välillä. On tärkeää varmistaa, ettei esitutinnan lopettaminen johda siihen, että tutkinnan puutteet siirtyvät myöhemmässä vaiheessa syyteharkintaan tai tuomioistuimeen lisätutkintatarpeina, mikä heikentäisi kokonaisprosessin tehokkuutta ja ennakoitavuutta.

Tiettyissä rikoslajeissa esitutinnan rajoittamista on arvioitava erityisen pidättyvästi. Lähisuhde- ja seksuaaliväkivallan kaltaisissa sekä ihmiskauppaan ja työperäisen maahanmuuton hyväksikäyttämiseen liittyvissä rikoksissa on tunnistettava alitutkinnan riski ja varmistettava, etteivät rajoitusperusteet johda tosiasiallisesti uhrien oikeuksien heikentymiseen tai rikosten näkymättömäksi jäämiseen. Näiden rikostyyppien erityispiirteet edellyttävät korostettua huolellisuutta sekä päätöksenteossa että sen perustelemisessa.

Myös tässä yhteydessä korostuu yhtenäisen valtakunnallisen linjan ja ohjeistuksen tarve. Mikäli esitutinnan rajoittamiseen liittyvä toimivalta jakautuu useammalle viranomaiselle, on olemassa olennainen riski siitä, että ratkaisukäytännöt eriytyvät viranomaisesta riippuen, mikä heikentää yhdenvertaisuutta ja ennakoitavuutta.

4. Esitutkintatoimenpiteiden asettaminen tärkeysjärjestykseen

Juristiliitto suhtautuu esitutkintatoimenpiteiden priorisointiin varauksellisesti. Lähtökohtaisesti on hyvä, että kiireellisyys- ja priorisointiperusteet on kirjattu mahdollisimman täsmällisesti lain tasolle, jotta ne ovat yhdenmukaiset ja ennakoitavat. Priorisointi voi kuitenkin olla hyväksyttävää vain, jos se ei johda oikeusturvan tosiasialliseen heikkenemiseen tai siihen, että osa rikoksista jää järjestelmällisesti tutkimatta. Oikeusvaltion näkökulmasta ongelmalliseksi muodostuu erityisesti tilanne, jossa priorisointi johtaa rikosasioiden passivoitumiseen tai käytännössä niiden vanhentumiseen resurssisyihin vedoten.

Kevennetty tai puutteellinen esitutkinta voi siirtää työmäärää myöhempisiin prosessivaiheisiin. Mikäli esitutkinnassa ei kerätä riittävää näyttöä tai selvitetä asiaa asianmukaisesti, lisääntyy riski lisätutkintapyyntöihin, pääkäsittelyjen lykkääntymiseen ja siten koko rikosprosessin kokonaiskeston pidentymiseen. Tällöin priorisoinnilla tavoiteltu tehokkuushyöty voi jäädä näennäiseksi tai jopa kääntyä sitä vastaan.

Mikäli uudistuksella halutaan erityisesti kohdistaa resursseja vähäisemmistä rikoksista vaativampiin rikoksiin, tulisi ennemminkin pohtia tiettyjen vähäisten rikosten dekriminointia tai siirtämistä hallinnolliseen menettelyyn.

5. Esitutkinnan keskeyttäminen

Juristiliitto ymmärtää esitystä esitutinnan keskeyttämisen edellytysten madaltamisesta silloin, kun tarvittavaa selvitystä ei ole saatavissa asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta erityisesti tilanteissa, kun teosta ei epäillä ketään tai kun kyse on vähäisestä rikoksesta ja epäily oleskelee ulkomailla tavoittamattomissa, eikä kynnys kansainväliseen oikeusapuun toteudu.

Esitutinnan keskeyttämisen tulee kuitenkin olla selkeästi poikkeuksellinen menettely. Keskeyttämisen edellytysten on oltava tarkkarajaiset ja täsmällisesti säädellyt siten, että ne estävät tarpeettoman pitkät tai tosiasiallisesti pysyvät keskeytykset. Keskeyttäminen ei saa muodostua keinoksi siirtää ratkaisemattomia asioita syrjään tai kasvattaa rikosasioihin liittyvää vanhentumisriskiä, vaan sen on aidosti palveltava rikosasian asianmukaista ja oikeudenmukaista käsittelyä.

Keskeyttämisspäätöksen oikeusvaikutuksista tulee myös antaa asianosaisille selkeä ja ymmärrettävä tieto. Asianomistajalle ja muille asianosaisille tulee kertoa, mitä keskeyttäminen merkitsee käytännössä, miten se vaikuttaa asian etenemiseen ja millä edellytyksillä tutkinta voidaan ottaa uudelleen käsiteltäväksi.

6. Edunvalvojan määrääminen lapselle

Juristiliitto pitää lähtökohtaisesti myönteisenä ehdotuksia, jotka vahvistavat lapselle määrätyn edunvalvojan asemaa ja tukevat lapsen oikeuksien toteutumista rikosprosessissa. Uudistuksessa lapsen etu tulee nähdä ensisijaisena, ja esitys voi toteutukseltaan edistää tätä tavoitetta erityisesti tilanteissa, joissa rikosepäily kohdistuu lapseen nähden läheiseen henkilöön tai huoltajaan.

Samalla Juristiliitto kiinnittää huomiota edunvalvojan sijaisen määräämiseen liittyviin kustannus- ja palkkiokysymyksiin. Esitys edunvalvojan sijaisen palkkion takaisinkorvausvelvollisuudesta vastaavin perustein kuin oikeusapua saaneen vastapuolen on korvattava valtiolle sen varoista asiassa maksettavaksi määrättyt kustannukset, on perusteltu.

Juristiliitto on toistuvasti edellyttänyt, että oikeusapulain mukaiset palkkiot vastaavat työn vaativuutta ja vastuullisuutta. Tämä koskee myös edunvalvojan sijaisia. Mikäli sijaisen palkkio määräytyy oikeusapulain mukaisesti, on varmistettava, että palkkiotasoa on tosiasiallisesti asianmukainen eikä alita vaativan ja eettisesti kuormittavan työn edellyttämää tasoa. Lisäksi tarkastella tulee asian hoitamiseen liittyviä enimmäistuntimääriä. Liian alhainen palkkiotasoa tai palkkion ennakoimattomuus voi johtaa saatavuusongelmiin, jotka heikentävät lapsen tosiasiallista oikeusturvaa.

Lapsen edun tosiasiallisen toteutumisen kannalta on tärkeää, että edunvalvojan sijaisen määräämisen kynnys on riittävän matala ja menettely ennakoitava erityisesti niissä tilanteissa, joissa lapsen ja huoltajan edut ovat selvästi ristiriidassa. Edunvalvojan ja tämän sijaisen määräämistä koskevien sääntelyratkaisujen on tuettava sujuvaa prosessia ilman, että kustannus- tai palkkioriskit muodostuvat esteeksi lapsen edun mukaiselle ratkaisulle.

7. Kuulustelujen äänitallentaminen

Juristiliitto suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti kuulustelujen äänitallentamiseen keinona vahvistaa oikeusturvaa ja parantaa menettelyn luotettavuutta. Äänitallennus voi vähentää jälkepäin syntyviä erimielisyyksiä kuulustelun sisällöstä, lisätä menettelyn läpinäkyvyyttä ja tukea sekä asianosaisen että viranomaisten oikeusturvaa. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kuulusteluissa tallentamisen merkitys korostuu. Juristiliitto kuitenkin yhtyy Helsingin käräjäoikeuden lausumaan siitä, että videotallenne antaa paremmat edellytykset kuulustelussa annetun kertomuksen arvioinnille kuin pöytäkirjaan kirjatut niukat kertomukset tai pelkkä äänitallenne, josta puuttuu kuulusteltavan kehonkieli ja ilmeet. Videotallentamisen tulisikin siten olla ensisijainen keino kuulustelutilanteen tallentamiseen.

Tallenteesta tulisi lisäksi laatia tulevaisuudessakin litterointi, joka tukee kuulustelujen kulun jälkikäteistä todennettavuutta. Mikäli asian laatu ja laajuus ei kuitenkaan edellyttäisi litteroinnin tekemistä, voitaisiin pääsäännöstä poiketa yksittäistapauksessa syyttäjän arvioidessa se mahdolliseksi. Juristiliitto kannattaa tekoälyn hyödyntämistä litteroinnin tekemisessä mahdollisuuksien mukaan.

Juristiliitto kiinnittää huomiota myös tietosuojan ja tallenteiden käsittelyä sekä julkisuutta koskevaan sääntelyyn. Äänitallenteiden säilytysajat, käyttö, luovuttaminen ja hävittäminen edellyttävät selkeitä ja kattavia säännöksiä. Tietosuojan ja julkisuuslain säännösten asianmukainen huomioiminen on keskeistä luottamuksen säilyttämiseksi rikosprosessiin. Jatkovalmistelussa on siten arvioitava tallenteiden hallinnointiin liittyvät resurssi ja kustannusvaikutukset.

Olennaista on, ettei kuulustelujen äänitallentamisen toteutus jää käytännössä teknisten tai taloudellisten puutteiden varaan. Lisäksi tallenteiden laadukkuus on varmistettava toimipaikasta riippumatta. Poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten tulee olla varustettuja toimivilla ja yhdenmukaisilla järjestelmillä, jotta tallentaminen voidaan toteuttaa laadukkaasti ja luotettavasti koko maassa. Puutteelliset tekniset valmiudet voivat muutoin heikentää uudistuksella tavoiteltuja oikeusturvahyötyjä.

8. Velvollisuus antaa loppulausunto

Juristiliitto suhtautuu varauksellisesti ehdotukseen velvollisuudesta antaa loppulausunto esitutkinnassa, vaikka sinänsä loppulausuntomenettelyä voitaisiinkin hyödyntää nykyistä enemmän. Velvollisuus herättää perusteltuja kysymyksiä puolustautumisoikeuden näkökulmasta, joka on rikosprosessin keskeinen perusrakenne. Juristiliitto on aiemmin korostanut, että puolustautumisoikeuden ydinalueeseen puuttumista on arvioitava erityisen pidättyvästi.

Keskeinen huolenaihe liittyy velvollisuuden laajuuteen, sisältöön ja ajoitukseen. Lausunnossa on perusteltua todeta, että ilman tarkkaa ja täsmällistä rajausta velvollisuus voi johtaa epäselvyyksiin ja oikeusturvariskeihin. On olennaista määritellä, mitä loppulausunnolta tosiasiallisesti edellytetään, koskeeko velvollisuus kaikkia asioita vai vain tiettyjä asiaryhmiä sekä millä perusteilla mahdolliset

poikkeukset toteutetaan. Erityisesti vakavissa rikosasioissa velvollisuuden soveltamiseen liittyy korostuneita riskejä.

Juristiliitto kiinnittää huomiota myös siihen, ettei loppulausunnon antamista koskeva velvollisuus saa tosiasiallisesti heikentää puolustuksen asemaa tai pakottaa avustajaa paljastamaan puolustusstrategiaa. Velvollisuus ei saa johtaa tilanteeseen, jossa avustaja joutuu toimimaan tavalla, joka käytännössä edistää syytetä tai kaventaa itsekriminointisuojaan tosiasiallista sisältöä. Näiltä osin on varmistettava, ettei sääntely painosta avustajaa toimimaan päämiehensä edun vastaisesti.

Lisäksi Juristiliitto pitää tarpeellisena arvioida muutoksen vaikutuksia avustajien työmäärään ja resurssitarpeisiin. Velvollisuus antaa loppulausunto lisää avustajien työtä ilman selvää näyttöä siitä, että muutos parantaisi prosessiekonomiaa tai lyhentäisi rikosprosessin kokonaiskestoa. Ennemminkin velvollisuuden voidaan katsoa kasvattavan oikeusapupalkkioihin liittyviä kustannuksia.

Loppulausuntoon liittyvässä kokonaisarvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotus on herättänyt perusteltua kritiikkiä ja ollut kiistanalainen myös valmisteluvaiheessa.

9. Tietojen luovuttaminen rikosrekisteristä

Juristiliitto suhtautuu esitykseen varovaisen myönteisesti. Rikosrekisteritietojen luovuttaminen on perusteltua erityisesti asioissa, joissa tuomiolla voi olla merkitystä esitutkinnan tarkoituksenmukaisuuteen erityisesti konkurrenssitilanteissa.

Uusi lisäkäyttötarkoitus edellyttää kuitenkin korostetun huolellista tietosuojan ja valvonnan huomioimista. Tietosuoja koskevat vaikutukset tulee arvioida konkreettisesti sekä toimeenpanon että valvonnan näkökulmasta.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Saatavillaolohaaste ja asiamiestiedoksianto

Juristiliitto pitää ymmärrettävänä ja lähtökohtaisesti kannatettavana tavoitetta vähentää pääkäsittelyjen peruuntumista. Pääkäsittelyjen peruuntuminen heikentää rikosprosessin tehokkuutta, kuormittaa tuomioistuimia ja aiheuttaa haittaa kaikille prosessiin osallistuville. Saatavillaolohaasteella pyritään vastaamaan tähän ongelmaan, ja tavoite on sinänsä perusteltu.

Samalla Juristiliitto korostaa, että menettely ei saa heikentää syytetyn tosiasiallista tiedoksisaantia eikä hänen mahdollisuuksiaan osallistua oikeudenkäyntiin. Rikosprosessin sujuvoittaminen ei voi tapahtua puolustautumisoikeuden kustannuksella. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tilanteisiin, joissa tiedoksianto perustuu syytetyn aiemmin antamiin, mutta virheellisiin tai vanhentuneihin yhteystietoihin, taikka joissa syytetyn elämäntilanne on epävakaa tai hänellä on kielellisiä tai muita tosiasiallisia esteitä ymmärtää kutsun merkitys. Lisäksi ongelmallisena on pidettävä haasteen

tiedoksiantoa jo ennen syyteharkintaa, jolloin ei ole vielä selvää, tuleeko epäilystä syytetty, mitä rikosta mahdollinen syyte koskee tai ylittyykö syytekynnys ylipäätään.

Saatavillaolohaasteen käytännön soveltamisen osalta Juristiliitto pitää tärkeänä, että menettely rajataan selkeästi ja että sen käyttöedellytykset määritellään täsmällisesti. On perusteltua arvioida, mihin rikostyyppeihin menettely soveltuu ja missä tilanteissa sen käyttö ei ole asianmukaista. Menettelyn vaikutuksia tulee tarkastella myös suhteessa poissaoloihin ja siihen, missä määrin saatavillaolohaaste tosiasiallisesti vähentää peruuntumisia eikä pikemminkin johda uusiin oikeusturvakysymyksiin.

Juristiliitto kiinnittää huomiota myös asiamiestiedoksiannon mahdolliseen laajentamiseen. Tältä osin on huolehdittava selkeistä pelisäännöistä, jotta avustajan vastuut ja velvollisuudet eivät kasva kohtuuttomasti eikä tiedoksiantoihin liity epäselvyyttä siitä, kuka vastaa tiedon välittymisestä päämiehelle. Mahdolliset vaikutukset avustajien työmäärään ja kustannuksiin on arvioitava huolellisesti.

Lisäksi Juristiliitto pitää tärkeänä arvioida saatavillaolohaasteen suhdetta muihin käynnissä oleviin tiedoksiantouudistuksiin, erityisesti sähköisen tiedoksiannon laajentamiseen. Kokonaisuutta on tarkasteltava järjestelmällisesti päällekkäisyyksien ja ristiriitaisten menettelyjen välttämiseksi, jotta tiedoksiantosääntely säilyy selkeänä ja ennakoitavana niin viranomaisille kuin asianosaisille.

2. Velvollisuus antaa ennakkovastaus

Juristiliitto suhtautuu varauksellisesti ehdotukseen velvollisuudesta antaa ennakkovastaus. Velvollisuuden pakollinen luonne herättää perusteltuja kysymyksiä prosessioikeudellisen joustavuuden ja puolustautumisoikeuden näkökulmasta. On kuitenkin selvää, että varsinkin laajoissa asioissa ennakkovastauksen saaminen on tehostanut rikosasioiden valmistelua ja sitä kautta käsittelyä.

Keskeistä on pohtia velvollisuuden laajuutta ja joustavuutta. Lausunnossa on perusteltua kysyä, tuleeko velvollisuuden olla ehdoton vai pikemminkin pääsääntö, johon liittyy selkeästi määriteltyjä poikkeuksia. Samalla on tarpeen täsmentää, millaisessa asiassa ennakkovastaus edellytetään ja millaisilla sisällöllisillä vaatimuksilla. Ilman täsmällistä rajausta velvollisuus voi johtaa epäselvyyksiin ja oikeusturvariskeihin. Velvollisuudella ei saa kohtuuttomasti heikentää asianosaisen puolustautumisoikeutta.

Ennakkovastauksen antaminen kohdistuisi käytännössä avustajiin, mikä lisää työmäärää ja valmistelun tarvetta. Uudistuksia, jotka lisäävät avustajille asetettuja velvoitteita ilman vastaavaa resursointia tai palkkiojärjestelmän kehittämistä, voidaan myös katsoa ongelmalliseksi. Mikäli velvollisuus otetaan käyttöön, sen hyväksyttävyyttä edellyttää asianmukaista huomiota avustajien toimintaedellytyksiin ja työn korvattavuuteen.

3. Määräaika todisteiden esittämiselle

Juristiliitto suhtautuu varauksellisesti ehdotukseen määräajasta todisteiden esittämiselle rikosprosessissa. Kyse on periaatteellisesti merkittävästä muutoksesta rikosprosessin rakenteeseen, sillä todistepreklusio koskettaa suoraan näytön esittämistä, puolustautumisoikeutta ja aineellisen totuuden saavuttamista, jotka ovat rikosprosessin keskeisiä peruspilareita. Juristiliitto on aiemmin suhtautunut pidättyvästi muutoksiin, jotka rajoittavat näytön esittämistä rikosasioissa.

Juristiliitto korostaa, että tuomioistuimelle on joka tapauksessa jäätävä riittävä harkintavalta poiketa määräajasta aineellisen oikeuden toteuttamiseksi. Todistepreklusion soveltaminen ei saa johtaa siihen, että asia ratkaistaan puutteellisen näytön perusteella, vaikka uuden tai myöhässä esitetyn todisteen huomioon ottaminen olisi perusteltua asian selvittämisen kannalta. Aineellisen totuuden tavoittelu on rikosprosessissa ensisijainen tavoite, eikä sitä tule alistaa mekaaniselle määräaika sääntelylle.

Mikäli määräaika koskeva sääntely etenee, Juristiliitto pitää välttämättömänä, että poikkeusmahdollisuudet määritellään täsmällisesti ja että tuomioistuimen harkintavalta säilyy tosiasiallisena. Poikkeusperusteiden tulisi kattaa esimerkiksi uuden näytön ilmeneminen, hyväksyttävä syy myöhästymiselle tai tilanne, jossa preklusion soveltaminen vaarantaisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin. Onkin siten mahdollista, että preklusion tuomat hyödyt tulisivat olemaan huomattavasti vähäisempiä verrattuna siviiliproessiin.

4. Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuistaan

-

Muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin tai vaihtoehtoihin toteuttamistapoihin?

Juristiliitto katsoo, että sujuvoittaminen on vain yksi keino prosessien nopeuttamiseen. Olennaisempaa onkin huomion kiinnittäminen vahvemmin rikosprosessiketjun resurssikysymyksiin. Prosessien sujuvoittamiseen tähtäävät toimet eivät voi korvata pysyvää resurssivajetta esitutkinnassa, syyteharkinnassa, tuomioistuimissa tai oikeusavussa. Oikeussuojan tosiasiallinen saatavuus edellyttää riittäviä henkilöstö- ja taloudellisia resursseja, eikä niitä voida paikata yksinomaan menettelyjä tiukentamalla tai velvoitteita lisäämällä.

Mikäli rikosprosessiin lisätään velvoitteita, kuten ennakkovastauksen antamista, määräaikoja näytön esittämiselle tai laajempia tiedoksiantotehtäviä, tulee oikeusapupalkkioiden ja palkkioperusteiden vastata lisääntyvää työmäärää ja työn vaativuutta. Juristiliitto katsoo, että vaikutustenarvioinnissa olisi perusteltua tarkastella myös oikeusapupalkkioiden tasokorotusta sekä palkkioiden sitomista indeksiin, jotta järjestelmä säilyy pitkällä aikavälillä toimivana ja oikeusturvaa tukevana.

Merkittävien uudistusten osalta Juristiliitto pitää perusteltuna erilaisten kokeilu- ja vaiheistusratkaisujen hyödyntämistä ennen laajamittaista käyttöönottoa. Esimerkiksi saatavillaolohaasteen kaltaisia menettelyitä pitäisi olla mahdollista pilotoida rajatusti tietyissä rikoslajeissa tai alueilla. Näin saataisiin käytännön tietoa menettelyn toimivuudesta, oikeusturvavaikutuksista ja todellisista vaikutuksista pääkäsitteilyjen peruuntumiseen ennen pysyviä sääntelyratkaisuja.

Lisäksi Juristiliitto katsoo, että esityksen vaikutustenarviointia tulisi vahvistaa nykyistä konkreettisemmalla tietopohjalla. Lausunnossa on perusteltua edellyttää arviota muun muassa siitä, kuinka usein pääkäsitteilyt nykyisin peruuntuvat, missä määrin lisätutkintapyynnöt viivästyttävät asian käsittelyä ja miten ehdotetut muutokset tosiasiallisesti vaikuttaisivat käsittelyaikoihin. Ilman tällaista tietopohjaa on olemassa riski, että uudistukset jäävät näennäisiksi eivätkä kohdistu todellisiin pullonkauloihin rikosprosessissa.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Juristiliitto korostaa, että ehdotettujen muutosten onnistunut toimeenpano edellyttää riittävää koulutusta ja yhtenäistä ohjeistusta kaikille rikosprosessiketjun toimijoille. Poliisin, syyttäjien, tuomioistuinten ja avustajien roolit ja velvoitteet muuttuvat monilta osin, minkä vuoksi yhteisen ymmärryksen muodostaminen on keskeistä oikeusturvan ja yhdenmukaisen soveltamiskäytännön kannalta. Tämä tarve korostuu erityisesti merkittävässä uudistuksissa, kuten todistepreklusiosta sekä saatavillaolohaasteesta, joihin liittyy merkittäviä periaatteellisia ja käytännön tulkintakysymyksiä.

Lisäksi Juristiliitto kiinnittää huomiota järjestelmävalmiuksiin. Useat ehdotukset, kuten kuulustelujen äänitallentaminen ja uudet tai laajenevat tiedoksiantoratkaisut, edellyttävät toimivia ja valtakunnallisesti yhtenäisiä teknisiä järjestelmiä. Toimeenpanossa on varmistettava, että tarvittavat tekniset investoinnit ja tukirakenteet ovat käytössä ennen sääntelyn soveltamisen alkamista. Puutteelliset järjestelmävalmiudet voivat muutoin heikentää uudistuksilla tavoiteltuja oikeusturva- ja sujuvuushyötyjä.

Juristiliitto pitää myös siirtymäsäännöksiä keskeisenä osana toimeenpanoa. On arvioitava huolellisesti, miten uusia velvoitteita ja menettelyjä sovelletaan vireillä oleviin asioihin. Tämä on erityisen tärkeää todisteiden esittämiselle asetettavan määräajan ja ennakkovastauksen kaltaisten velvollisuuksien osalta, sillä niiden soveltaminen kesken oleviin prosesseihin voi aiheuttaa merkittäviä oikeusturvariskejä. Siirtymäsäännösten tulee olla selkeitä ja ennakoitavia, jotta lainkäyttökunnalla, asianosaisilla ja avustajilla on tosiasialliset edellytykset sopeutua uusiin vaatimuksiin.

Edellä mainitusta johtuen Juristiliitto katsoo, että nyt esityksessä oleva voimaantuloajankohta 1.1.2027 on käytännössä aivan liian aikainen.

3. Onko teillä huomioita säätämisyjärjestyksestä?

-

4. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

-

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry